

Joh. Frid. Gittel.
Halle Sax. 1750.

Apfhor *A* 136

M. C. v. L

zu 00

von Schaffter

J. VI, 888

~~III 1/2 J. IV 9~~

*Sachsiner
Landesbibliothek
Sachsen-Anhalt
Halle-Merseburg*

1/2
2/2
3/2
4/2
5/2
6/2
7/2
8/2
9/2
10/2
11/2
12/2
13/2
14/2
15/2
16/2
17/2
18/2
19/2
20/2
21/2
22/2
23/2
24/2
25/2
26/2
27/2
28/2
29/2
30/2
31/2
32/2
33/2
34/2
35/2

Not in volumine contractus.

- 1) Betrachtung über die Insipidität der Metaphern. Solig 1749.
- 2) Von dem Tode des Gottlieb Zumbing 1748.
- 3) Die Größe der menschl. Seele mit ihren Ausdehnungsgrößen. Jena 1747.
- 4) Ueber die Gesellschaft der feineren Weltbekenner. Wittenberg 1747.
- 5) Der Ursprung des christlichen Kalenders. Solig 1747.
- 6) Der sehr feine. Jena 1747.
- 7) Philosophische Gedanken über den Zustand der Natur in der Ferne. Quimper Jena 1750.
- 8) Von dem Verweise eines Provinzialen. Solig 1747.
- 9) Der Fall. Frankfurt 1748.
- 10) Die Kunst des Gemüthsheilung mit Nutzen der Kunst. in der Abel'schen Zeitschrift
- 11) Von der Verbesserung der Feingehör. Wittenberg Jena 1748.
- 12) Von unsern Acten der Kunst. Wittenberg Jena 1748.
- 13) Philosophische Memoiren Jena 1748.
- 14) Die Bedeutung der Zeit. Wittenberg Jena 1747.
- 15) Die Vorteile und Nachteile der menschlichen Verbindung. Wittenberg Jena 1747.
- 16) Die Immortalität der Seele. Wittenberg Jena 1747.
- 17) de eloquentia Dornberger Jena 1703.
- 18) de eloquentia cunctis ad philosophorum scholas remittendo Wien Jena 1740.
- 19) utrum oratores et poetae fiant se uocant Wittenberg Jena 1744.
- 20) de exemplis in oratione Wittenberg Jena 1747.
- 21) de ortu et progressu artis criticae apud vet. Romanos Wittenberg Jena 1747.
- 22) de arte critica veterum Rom. Wittenberg Jena 1748.
- 23) de finibus locutionis poeticae comparandis Reichenbach Wittenberg 1748.
- 24) de principis cauti cur hodie elegantiores liberae y Wittenberg Wittenberg 1748.
- 25) de colloquiis religiosis Wittenberg Wittenberg 1748.
- 26) de conciliis Tridentinis Wittenberg Wittenberg 1748.
- 27) de circumspectione heresiologica Wittenberg Wittenberg 1748.
- 28) de patrum primera ecclesiae felicitate successu Wittenberg Wittenberg 1748.
- 29) de meritis Hom. in civitate christ. Wittenberg Wittenberg 1748.
- 30) de comodi parit. Wittenberg Wittenberg 1748.
- 31) annotationes evang. Wittenberg Wittenberg 1748.
- 32) Index ubi regenda secundum Epictetum Wittenberg Wittenberg 1748.
- 33) de philosopho uia practica Wittenberg Jena
- 34) de pietate ministri ecclesiae ab auctoritate examinandae Wittenberg Wittenberg 1748.
- 35) meditationes de Humilitate Wittenberg Wittenberg 1750.

- 36) de spiritu pro oua Joh. Wittenberg 727.
 37) extra ecclesiam non datur salus Wanagart Hala 742.
 38) vindicta demeritorum divinitatis. 7. pp. a suspitione circa Antig. Maury Hala ⁷⁴²
 39) Christi exultatio cum patre exultantia contra Whiffa Danz Frankf. sup. 728.
 40) de divini Judoor. et Excom. ingenio fidei: panis inimico Hof. 1. 22. 23. de Nezza Et.
 41) de causis errorum circa doctrinam de ecclesia Weirman Tubing ⁷⁴⁸ larga 748.
 42) Veritas dno. licet facta expulsa tamen uz. occurrit Weirman Tub. 740.
 43) de congregatione non deservata ex Edi. L. 25. Spizant Altorf 718.
 44) de genuina et spuria edificatione spirituali: y Wanagart Hala 741.
 45) de conversione non instantanea Wanagart Hala 740.
 46) de timore et amore dno debito Reichenberg Kylin 716.
 47) de terrenis christi pophabetis Staf Tubing 718.
 48) de vera piovina felicitate ex Pr. 1. Strander Tubing 720.
 49) de vera theologia Johannea Wobelin 185.
 50) de theologia experimental: Wagardol Wittenb. 711.

DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
**VERA PIORUM
FELICITATE**

EX
PSALMO PRIMO,
Cujus Partem Primam
JUVANTE DEO,
Mandante Serenissimo Würtembergiæ Duce,
PRO LOCO

In Facultate Theologica rite obtinendo
Publico Examini submittit

**JOHANNES RUDOLPHUS
OSIANDER,**

SS. Theol. Prof. Ord. Illustris Stipendii Theol.
Superintendens, & Ecclesiastes.
Universitatis h. t. RECTOR,

RESPONDENTE
M. JOANNE CHRISTOPHORO VARENBULERO,
Illustris Stipendii Repetente.

Ad diem 27. April. A. MDCCXX.

TUBINGÆ

Literis Johann Cunradi Reiffi viduæ.

49 4

aacl

948

DISSERTATIO THEOLOGICA

DE

VERA PIORUM
FELICITATE

PSALMO PRIMO

INVANTE DEO

Mandatgesetztes in Württemberg

PRO LOCO

In Facultate Theologica rite obtinendo

Publico Examine

JOHANNES RUDOLPHUS
OSIANDER

ss. Theol. P. Ord. Illustris Sacerdotii Theol.

Superintendentis, & Hofkapellm.

Universitatis P. R. P. R. E. C. T. O. R.

RESPONDENTE

M. JOHANNI CHRIS. FORTIORO VARR. BULLERO.

Illustris Sacerdotii Rectoris.

Ad diem xx. Aprilis. A. MDCCX.

TURINGIAE

Curiae Johanni Camerardi Rectoris videri.

ⲛⲓⲁⲓ ⲛⲓⲁⲓ ⲛⲓⲁⲓ.

TEXTUS HEBRÆUS.

ⲛ. 1.

אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים
לא עמד וכמשב לצים לא ישב :

ⲛ. 2.

כי אם-בתורת יהוה חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה :

ⲛ. 3.

והיה כעץ שתול על-פלגי-מים אשר פרו יתן בעתו
ועלהו לא-יבול וכל אשר-יעשה יעליח :

VERSIO D. LUTHERI.

1. Wohl dem / der nicht wandelt im Rath der Gott-
losen / noch tritt auf den Weg der Sünder / noch sitzt /
da die Spötter sitzen.

2. Sondern hat Lust zum Gesetze des Herrn / und
redet von seinem Gesetz Tag und Nacht.

A

3. Der

3. Der ist wie ein Baum gepflanzt an den Wasser-
Bächen / der seine Frucht bringet zu seiner Zeit / und seine
Blätter verwelken nicht / und was er macht / das geräth
wohl.

VERSIO SEBASTIANI SCHMIDII.

¶ 1. Beatus Vir, qui non ambulat in consilio impiorum,
& in via peccatorum non stat; & in sede irrisorum non sedet:

¶ 2. Sed in lege JEHOVÆ beneplacitum ipsius (est,) & in lege eius meditatur diu noctuque.

¶ 3. Erit enim sicut arbor plantata juxta rivos aquarum, quæ fructum suum dabit in tempore suo, foliumque ejus non decidet: & quicquid fecerit, prosperabitur.

ΑΝΑΤΥΞΙΣ.

Argumentum hujus Psalmi hisce duobus quasi
verbis concipi potest: quod sit descri-
ptio pii & impii. Dividitur vero in
tres partes. *Prima* continet statum pio-
rum vel beati descriptionem. *Secunda* sta-
tum vel infelicitatem impiorum depingit. *Tertia* causas di-
versitatis exponit. *Partes itaque ejus sunt tres: quæ tamen
commode ad duas reduci possunt: Propositio* continetur v. 1.
2. 3. 4. 5. ΑΠΟΔΟΣΙΣ sive confirmatio v. 6. Propositionis
duo sunt membra principalia: I. descriptio beati hominis seu
veræ felicitatis & beatitudinis piorum v. 1. 2. 3. II. descriptio
impii seu summæ miseræ impiorum v. 4. 5. *Propositio est:
Pius est beatus: cujus subjectum dupliciter describitur,*

I. AP.

I. ΑΡΕΣΙ *quid non faciat*. v. 1. ἀρεσις, negatio, remotio seu fuga mali declaratur juxta nonnullos ἀναφάσις seu climace. 1. Personarum, hominum sc. impiorum, peccatorum, irrisorum. (2) Consuetudinum, consilii, viæ, cathedræ. (3) Actionum, ut ambulare, stare, sedere. Incrementum Rhetoricum in tribus distinctis membris, secundum gradus totidem improborum quarendum esset. Quorum primus gradus: fuga simplex ἁπλοῦς improborum, animo maxime vel intrinsecus talium; quibus ideo ענה atque הַלך i. e. conversatio adscribitur: Secundam classem constituunt חַטִּיִּים peccatores actualiter & malitiose peccantes; quibus ideo דרך via, habitus vel usus & malitiose עמר statio tribuitur. Tertiam classem לַעֲיִם omnium pessimi, quibus מושב cathedram, sedem & sessionem ipsam placidam vel securam tribuit, sibi vindicant. Sunt vero alii Exegetæ qui παλιγγύγιαν agnoscunt tantum, seu quod idem diversis nominibus ad exaggerationem pleniorum dicatur. *Subjunctum secundo, describitur* ΘΕΣΕΙ, *quid faciat* v. 2. ἀτάφαις, sive θείσις, quibus studendum nempe Beato Viro vel simplex est, v. 2. vel per amplificationem fit, v. 3. Illius tria membra sunt, sive gradationes piorum in incremento pietatis. Primus gradus: *Prædicatum dupliciter exornatur simili ab arbore frugifera desumpto* v. 3. quæ descriptiva a situ: (1) שתול על פלגי מים. (2) a fructibus: אשר פריו כעתו. (3) a veritate perpetua: עלהו ללא יכול יעליח: Quibus conclusionis loco subjungitur applicatio dictorum hæctenus ad אשרי האיש: His verbis: וכל אשר יענה. *Prædicatum porro exornatur antithesi sive contrario, infelicitate sc. impiorum qua etiam describitur* ἀτάφαις v. 4. membra hujus vers. sunt: (1) Antithesis nuda & simplex: ללא כך הרשעים: (2) θείσις infelicitatem impiorum

aptissima similitudine, sumta a gluma declarans, quæ indicat malorum conditionis (1) vilitatem, (2) inconstantiam, (3) malitiam. **כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח**: *Prædicatum exornatur antithesi, quæ porro describitur: κατ' ἀρσεν v. 5.* Accomodatio plenior ad binas, miseriæ impiorum species: 1. Damnatio in iudicio inprimis illo Universali in his verbis: **רשעים במשפט** & **על כן לא יקמו**. (2) exclusio a communione iustorum beatorumque: **והטאים בעדת צדיקים**: *ΑΠΟΔΟΣΙΣ confirmatio sive causarum explicatio felicitatis piorum & infelicitatis impiorum v. 6. subjicitur.* Causas itaque exponit in *αιτιολογία* diversæ hujus conditionis; beatitatis piorum & miseriæ impiorum, ratione piorum, paternus DEI favor ac cognitio ponitur: **כי יודע יהוה דרך צדיקים** notitia approbationis: ratione impiorum ponitur DEI justitia: **ודרך רשעים תאכר** peribit sua culpa, Deus enim utrorumque viam distincte agnoscit.

TRACTATIO.

γ. 1.

אשרי האיש טובוהו, Beatus Vir | Targum: **טובוהו הגבר**, Syrus: **טובוהו** beatitudines Viri. Arabs: beatitudines suæ Viro. R. D. Kimchi, & R. Slomoh. Beatitudo Viro. Vulg. Beatus Vir. LXX. *μακάριος*. Theodotio *τέλειος*. Piscator. **Seelig ist der Mann**. B. Luth. **Wohl dem**. Quidam nominis, quidam particulae induisse naturam statuunt. Hinc nonnulli reddunt: Beatus Vir: Alii, Beatitudines Viri, ex genio linguæ, q. dicas: Beatissimus Vir; & accipiunt **אשר** pro nomine plurali in reg. posito, uti Chald. & Syrus conf. Tarn. in exerc. Bibl. 1761. Apud Ebræos enim abstractum pro concreto, sive substantivum pro adjectivo, etiam in regimine non sine emphasi insigni ponitur & superlativam locutionem non raro infert. e.g. Gen. III. 6.

XII,

XII, 2. Cant. V, 16. in regim. Gen. XXIII, 6. Jerem. LXIII, 15. vid. Glaff. Phil. S. 1. 3. tract. 1. canon. 7. & 8. p. 25. & 28. Alii o beatè, o bene Virum illum, o beatè illum! ita ut fit exclamatio Rhetorica, intimum animi Prophetæ affectum indicans, quasi Propheta considerans vana hominum studia, prorumpat tandem: o beatè illum! Existimant hi Philologi אשרי idemque significare, quasi dicas: o beatè (illum) o bene: uti Plautus in Sticho Act. V. sc. 4. bene vos, bene nos, bene te, bene me &c. Quum enim nominalis forma אשר (singulare ex analogia esset אשר, ut אמר אשרים non legatur, & in compositione etiam non dicatur אשרך sed אריך rectius statui, esse interjectionem, & istiusmodi Phrasologiam, qualis est, Euge, bene te, bene me. Regerunt vero alii ut ut sit inusitatum אשר in singulari numero, esse formæ usitatissimæ עכך, ררך, מלך. אשרי: plur. אשרים formæ עכדים. ארוים: in reg. אשרי formæ עכדי, ארוי: & sic esse nomen Ebraum pluralis numeri ad proemii excellentiam indicandam q. d. Beatitudines omnigenæ quam hujus quam futuræ vitæ hic promittuntur. Unde Kimchi in Comment. in h. l. Ideo in plurali poni Beatitudines, quod non unum tantum genus boni aut prosperitatis sufficiat ad beatitudinem, sed quod טובות רבות bona multa debeant concurrere. Ac res quidem eo fere redit, si sensum aut transpositionem vocabuli respicias sive statuas esse, nomen, sive particula naturam induisse. Existimamus tamen, citra cujusdam præjudicium, esse nomen, inque statu regiminis positum. Istorum enim sententiam qui naturam particulae induisse statuunt multis premi difficultatibus Glassius & alii existimant, & relicta analogia illa communi, receptaque, tot exemplis conformataque forma, ad particularia quaedam exempla deflectere. Hoc enim norandum esse quod tantum sexies status affixionis nominis אשרי occurrat; cum contra status constructus, tres & octies

octies occurrat: **אֲשֶׁרֶךְ** bis, Deut. XXXIII, 29. & Ps. CXXXIII, 2. **אֲשֶׁרֶךְ** semel Eccles. X, 17. **אֲשֶׁרֶי** bis Prov. XIV, 21. c. XVI, 20. **אֲשֶׁרֶהוּ** Prov. XXIX, 18. Obstat dicunt affixionis formam quia in hac non reperitur **אֲשֶׁרֶךְ**: **אֲשֶׁרֶי**, **אֲשֶׁרֶי** vel **אֲשֶׁרֶהוּ** sicuti est: **עֲבִירֶךְ**, **עֲבִירֶי** sed **אֲשֶׁרֶךְ**: **אֲשֶׁרֶךְ**. Verum paucissima sex vel quatuor exempla, ubi in statu affixionis reperitur non derogant trecies & octies receptæ vocis formæ. Abstractum pro concreto positum denotat superlativam locutionem: quasi dicas: vere atque longe beatus Vir hic est, multis imo omnibus modis est beatus, 1. Tim. IV, 7. 8. Est **אֲשֶׁרֶךְ אֲשֶׁרֶי** sive attributio beatitudinis, absolutæ & consummatæ, quæ excludit omne malum quod improbos manet, & complectitur omne bonum, quod recte & ad honorem DEI optare potest. Ps. XXXII, 1. Ex emphasi enim vocis **אֲשֶׁרֶי** & ex toto hoc psalmo liquet: vitam æternam & in V. T. fuisse promissam, & ex ipso DEI promisso a fidelibus expectatam. conf. Ps. II. v. ult. Ps. XXXI, 2. & c. Job. XIX, 25. 26. 27. Hab. II, 4. Joh. V, 39. 2. Tim. III, 15. Solstitiali vero solis radio clarius hoc apparet ex cap. XI. Epist. ad Hebræos v. 9. 10. 13. 14. 15. ubi dicitur, Patres V. T. peregrinos & advenas in terris expectasse civitatem fundamentum habentem, cujus opifex esset ipse Deus. Item quævisse patriam meliorem nempe cœlestem. add. Dan. XII. v. 2. & 3. Matth. XXII, v. 31. 32. & 33. Inservit porro vox **אֲשֶׁרֶי** refutationi Pontificiorum, qui ex hoc loco probare volunt operibus nos fieri justos, & beatitudinem a nobis parari operibus nostris; quia beatus prædicetur, qui non ambulat in consilio impiorum &c. Nam ut omittam, quod ipsa vox non sine causa nunquam nisi constructa reperitur, quis unquam ita perfecte malum fugit ut non aberret? Ps. XIV. 3. Nemo igitur hoc pacto salvatur, ex lege Rom. III, 20. Notandum itaque quod hic non describatur forma in qua consistat justificatio; sed subiectum nempe justificatus ex suo effectu, quod est deli-

clinatio a conversatione impiorum. Ita Marth. V, v. 4. beati dicuntur, qui lugent, non quasi formaliter in luctu consistat beatitudo, sed quia hæc perpetua est fors piorum, lugere: Docet hæc ipsa similitudo in hoc Psalmo (de qua in sequentibus dicemus) bona opera fidei non esse formam, sed effectum. Ut enim fructus arborem non constituunt, de bonitate tamen arboris testantur: Ita bona opera fidem non formant (utpote quæ suam habet peculiarem formam, apprehensionem sc. meriti Christi) sed ex ipsa tanquam fructus producuntur. Unde patet fallac. caus. committi a Bellarmino l. 4. de justific. c. 20. cum hinc probare contendit, operibus nos fieri justos, quibus nos, qui justus sint indicari statuimus. Cæterum David hic Dominum suum atque filium in Spiritu imitatus est, qui & suam doctrinam a beatitudine exorsus fuit Matth. V. Prædicato ita simpliciter posito, subjectum propositionis subiungitur: **הַאִישׁ** ille ipse Vir beatus est, vel beatitudines Illius Viri. **אִישׁ** est nomen sexus hoc loco, peculiare individuum non depingit, sed per Synecdochen speciei, marem foeminam adeoque quemvis hominem significat, ceu patet ex Ps. CXII, 1. quod per **אִישׁ אֲשֶׁר** Job. V, 17. Ec. LVI, 2. **אִישׁ אֲשֶׁר** Psalm. XXXII, 2. explicatur. conf. Psalm. LXXXIV, 6. Prov. III, 13. c. XXVIII, 14. Exod. XIX, 13. Absolute positum notat Virum præstantem, excellentem: 1. Sam. XXVI, 15. & dicebat David ad Abner: nonne **אִישׁ** Vir tu es? & quis est sicut tu in Israel? Pium in specie, in nostro loco & Jer. V, 1. Quærite in plateis, an inveneritis **אִישׁ**? an sit quærens veritatem? **ה** emphaticum præfigitur, quod græcorum articulo *ὁ* respondet, quo nimirum major reddatur emphasis (habet enim vim *ἰσχυρῶς* ostensivam) & ille Vir digito quasi ostendatur cui sequentes notæ competunt. Omnibus quidem Deus hanc felicitatem & beatitudinem in verbo offert, & omnes vult salvos fieri 1. Tim. II, 4. pauci tamen sunt, qui viam arctam insistant Matth. VII, 14. adeo ut fere digito demonstra-

strari queant, quod ה emphaticum nomini Ebræo præfixum significat. Enitendum ergo nobis, ut ingrediamur per portam angustam Luc. XIII, 24. Vir Beatus porro describitur κατ' ἀναίρεσιν. 2. κατὰ θεσιν.

אשר לא הלך בעצרת רשעים Qui non ambulat in consilio impiorum] Hactenus subjectum, potius propositio integra. Cujus tria membra vel gradus totidem sunt: primus fuga impiorum simplex. Siquidem Horat. l. i. epist. ad Mæcen.

Virtus est vitium fugere, & sapientia prima
Stulticia caruisse.

& quorum Paulus ex Menandro, 1. Cor. XV, 33. Φθόρον καὶ ἐπιθυμίαν κακῶν: Corruptunt bonos mores colloquia prava. Indicato subjecto uti jam diximus sequitur nunc ipsa Descriptio & quidem ea quæ fit κατ' ἀρεσιν. הלך metaph. usurpatur de vita, moribus & actionibus Prov. X, 9. הולך qui ambulat sincere, & idem est ac conversari cum aliquo aut in re aliqua occupatum esse conf. Pl. CXIX, 1. Gen. V, 22. 24. c. XVII, 1. Præteritum pro præsentis ponitur. Solent loqui (inquit Aben Esra in Comment.) de præsentis tempore in præterito, etiam in futuro, ita quidem ut in generalibus sententiis verbis præteriti aut futuri temporis non tam significetur quid factum aut futurum sit, quam quod perpetuo fieri solet ac debet. Ebræi enim tempus præsens ratione formæ sive inflexionis verbi non habent: efferunt tamen nihilominus per participium præsens vel futurum crebro etiam per præteritum, & actus continuus eo indicatur. vid. Glas. Phil. S. l. III. tract. 3. can. 46. p. 370. & l. IV. tract. 2. observ. 20. p. 736. Hinc recte Chald. & Syrus: qui non ambulat. Arabs: qui non festatus est. LXX. ἅς ἐκ ἐπορεύδῃ. Vulg. qui non abiit; non satis accurate. Luth. Der nicht wandelt. Notamus porro tres cli.

Climaces negative proferri, more enim Scripturae locutio quae affirmativa est, addita negatione vehementius negat. Sic e. c. Matth. XII, 20. Ef. XLII, 3. non frangere, est maxime consolidare: non extinguere, est nunquam non clementissime fo- vere. Sic Prov. I, 25. non voluistis, h. e. gravissime ac per- tinaciter averfati estis. Ezech. XVIII, 32. c. XXXIII, 11. non declarari, idem est ac summe & extreme detestari, semper nau- scare mortem impii & morientis. Plura exempla vid. apud Glafs. Philos. S. Lib. IV. Tract. 2. Observ. 15. p. 750. seq. Quoniam itaque locutio haec negative concepta cum quadam Emphasi denotat contrarium affirmatum; hinc non ambulate, non se- dere, idem est ac summo studio & conatu, & semper detesta- ri ac fugere prava sodalitia. Insignis κλίμαξ triplicata sive gradatio in commate primo hujus Psalmi reperitur. I. In Nominibus: **רשעים חטאים רשעים**. II. Vocabulis: **עצה**, **דבר**, & **מושב**. III. Verbis: **עמד** & **ישב**. Incrementum in Propositionibus integris tribus, simul sumtis: qui non ambulat in consilio impiorum, qui non stat &c. vid. Glafs. Philol. S. L. V. Tract. 2. c. 7. p. 572. seq. & c. 1. p. 518. seq. **מעצה** nomen foem. gen. in regim. A. **עצה** consuluit, consilium inivit, dedit, **עצה** consilium; sollicita mentis agitatio. In Sacris Literis notat in spe- cie internas technas & ἐνθυσμήματα seu διαλογισμὸς impiorum, quibus ac furis quasi agitati, non habent ubi constant, quin id quaerant, quo alios perdant, Job. XXI, 16. XXII, 18. X, 3. conf. Pf. XIV, 1. LIII, 2. X, 4. & vox **עצה** ut & **רשעים** indicant. **רשע**, Kimchii & aliorum Doctorum opinione, habet notio- nem **הרדרד** inquietudinis. In hoc Psalmo, ut v. 4. 5. 6. po- nitur hoc nomen generalius, ut notet τὸν ἀτακτὸντα καὶ κατα- κερμένον, turbatorem ordinis, damnatum, justitiae expertem. Ita in N. T. ἀσεβής, quod opponitur δίκαιος vel δεικναιωμένα justo vel justificato, est id ipsum **רשע רשעים** impii sunt, impro- bi animo, mente iniqua ac turbulenta, irrequieti, qui anime

perturbationibus agitantur assidue variis & malis, instar maris, ac proin nulla gaudentes conscientia tranquillitate, ceu Esaias comparat eos c. XLVIII, 22. LVII, 26. 27. Improbi quasi mare fervens, quod quiescere non potest. Non est pax improbis Prov. IV, 16. Non dormiunt nisi malefecerint Job. III, 17. Ibi in sepulchro cessant improbi a tumultu Job. XXXIV, 29. Opponitur השקית quievit. Per רשע igitur hic non proprie notatur ille, qui in malis callum plane obduxit, sed qui variis animæ cupiditatibus æstuans in continuo est nequitia motu. Radix est רשע turbidus, inquietus fuit. Chaldaeus eundem in sensum cum fontibus reddit רשעין כמלכר: LXX. εν βελή δασεφάν. Theodot. εν βελή δασεφάν. Luth. Im Rath der Gottlosen. R. Aben Esra in Comment. hic describit tales: Improbi sunt, qui non subsistunt super dispositione una. Est igitur ambulare in consilio impiorum (hoc primo membro) mores ac studia imitari talium, frequentare cœtus simillimum hominum, qui variis cupiditatibus æstuant, ut opes conquirant, potentiam consequantur, qui in nulla re alia sunt, quam ut secum consilia, varias technas & molitiones ineant, quibus molesti sint DEO ac hominibus. Non igitur ducamus jugum cum infidelibus 2. Cor. VI, 12. cum hic beatus prædicetur qui non ambulat in consilio impiorum 1. Tim. VI, 5. רכרד חטאים לא עמר Et in via peccatorum non stetit. LXX. εν εν ἰδῶ ἀμαρτιῶν ἐν ἐση. Chald: Et in itinere peccatorum non stetit. Luth: Noch tritt auff den Weg der Sünder. A'val'baris est. Gravius enim est stare in via peccatorum, quam quod præcessit. Via dicitur modus agendi certum scopum præfixum habens. Qui in eam viam insilit, cui meta non est constituta quam oportebat constitui, is veram relinquit. Per רך hoc loco intelligitur vivendi consuetudo eaque longa & inveterata, metaphora desumpta a via trita, vel semita, hinc metaphorice usum, quasvis inveteratas diuque calcatas consue-

suetudines significat, conf. Gen. VI, 12. XVIII, 19. Jer. XXII, 24. Jes. VIII, 11. X, 24. Chaldaeus egregie reddit: **חִיבֵי לֹא קָם** **וּבְאוֹרְחָהּ** **אֶרֶץ** enim notat iter fecit & **אֶרֶץ** iter, via. Bafilius hic: Via vita dicta est propter uniuscujusque generati destinationem ad finem. Nomen **חַטָּאִים** peccatorum hic non quendam, sed perpetuum actum designat. Radix **חָטָה**, quod sagittariorum proprium, quando a scopo praefixo aberrant. Jud. XX, 16. est proprie aberrare a scopo, abire. Hinc moralis notione est, eum scopum actionibus suis propositum habere, qui longe absit a vero scopo. Sunt **חַטָּאִים** qui non ignoranter sed studio peccant. Dicuntur in N. T. *ἀμαρτωλοὶ* juncti publicanis. Haec significatio tum ex Climace patet, tum ex eo, quod eis attribuit propriam viam. In talium via vel vivendi ratione nequaquam standum, perseverandum minime. **לֹא עָמַר** potest verti, non sublitit, persistit, insistit, moram denotat, Ol. X, 9. Eccles. VIII, 3. In via adeoque peccatorum stare h. l. idem est, ac cum notoriis peccatoribus eadem malitiose peccare. Videamus igitur, ne in via peccatorum consistamus, sed sicubi in eam defleximus, flecti & reduci nos a Sp. S. petamus. Pf. CXXXIX, 24. & CXLIII, 10. Fugiamus viam impiorum quae lata appellatur Matth. VII, 13. Latemur potius, qui viam arctam ingredimur. **וּבְנוֹשֵׁב לְעִים לֹא יֹשֵׁב** & in cathedra derisorum non sedet. Tertius gradus extreme malitiosorum, derisorum, qui non tantum mala cogitant in corde, eaque proferunt ore, exsequuntur opere, sed etiam in sua gloriantur malitia, **וּבְנוֹשֵׁב** & in cathedra, Syrus, LXX, Aquila, Symmachus, Vulg. reddunt. Chald. **וּבְסִיעֵרָה** & in caetu, congregatione. Luth. utrumque & conventum & cathedram sive sedile exprefsit: *Noch sitzen da die Spötter sitzen*. Notat enim haec vox generatim locum terramve habitationis, Pf. CVII, 4, 7. Lev. XXV, 29. 2. Reg. II, 19. &c. confessum aliquem

Pf. CVII, 32. Sedile i. Sam. XX, 24. Job. XXIX, 7. In tali ergo pravo confesso nullatenus figendum est tabernaculum ubi se fedent **וַיֵּשְׁבוּ**. Beati enim hominis nota est fuga mali. Jer. XV, 19. 2. Cor. VI, 14. Ephes. V, 8. 11. Prov. I, 10. 2. Theff. III, 6. Radix **וַיֵּשְׁבוּ** illudere, cavillari, habere pro ludibrio. Pf. CXIX, 51. Superbi vel protervi **וַיֵּשְׁבוּ** me irridunt. Prov. XIV, 9. Stulti **וַיֵּשְׁבוּ** deridebunt delictum. Luth. Die Gottlosen treiben das Gespöht mit der Sünde. Prov. II, 14. qui latentur facere malum, exultant in perverstatibus mali. 2. Cor. II, 17. qui *κατοιδεύσι τὴν ἀλήθειαν*, qui ludo jocoque habent, optima quævis eludere, & pessima palliare. 2. Tim. II, 17. 1. Tim. IV, 1. & 2. 2. Petr. II, 12. seq. Judæ 10. seq. Joh. VIII, 44. Eph. IV, 18. 19. LXX. habent *λοιμῶν*. Aquila *γλασάδς*. Vulg. & in cathedra pestilentia. Sunt igitur **וַיֵּשְׁבוּ** irrisores, homines superbi, contemnentes alios præ se, neque sani quicquam audientes & admittentes. Quales merito *λοιμῶν* pestes cum LXX dici possunt, In horum hominum confesso, nequaquam sedet, non certum sibi pedem figit Pius. Talis voluntaria & constans commoratio hoc verbo innuitur. **וַיֵּשְׁבוּ** enim notat commorari, securum esse, in utramvis quasi aurem dormire, uti supra jam ejusdem naturam & vim indicavimus. Patet vero ex hoc v. 1. & 2. quosdam esse in Ecclesia tantum nomine, non re. A quorum enim societate exire debes, illi non sunt vera Ecclesie membra. Quia vera veræ Ecclesie membra sunt templa Sp. S. 1. Cor. VI, 19. Eph. IV, 6. confer. Joh. X, 27. Cant. IV, 10. Es. LXI, 10. Pf. XLV, 14. Colos. II, 19. Eph. IV, 16. Errant itaque omnes qui omnes Ecclesie doctrinam profitentes pro veris Ecclesie membris habent, quamvis nec vera fide sint præditi, nec novitate vitæ ambulent. confer. Apolog. A. C. Artic. XIV. p. 144. Errant quoque qui putant, Ecclesiam non esse veram, in qua alioqui mali reperiantur; cum beatus sit is, qui non abiit in consilio impiorum &c. Verum improbitas hominum in Ec-

clat
lev. XXV, 29. 2. Reg. II, 19. &c. consuetum

PL 2

clesia vel manifesta vel ex hypocrisis tecta. Si manifesta, excommunicatione debet rescindi 1. Cor. V, 4. & de ea separatione loquela est in hoc loco: Sin hypocrisis tecta fuerit, reliquis membris non decedit inde quicquam.

2. **כִּי עַם כְּתוּרַת יְהוָה הַפֶּנַּע** sed in lege Jehovah voluptas ejus. Sequitur beatitudinis descriptio affirmativa, seu alterum Propositionis membrum, quo beatitudo vera hominis κατὰ θεόν describitur v. 2. & amplificatur v. 3. Chaldaeus: sed in lege JEHOVAE voluntas & voluptas ejus. Eodem fere modo Syrus & LXX: ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ. Vulg. sed in lege Domini voluntas ejus. **כִּי אִם** quando conjunguntur, frequentissime adverbative capiuntur, per sed exposita Ef. LIX, 2. Devt. XVI, Gen. XL, 14. 1. Reg. XXII, 31. & hoc loco atque v. 4. Circa studium inquirendae beatitudinis quod Pfalter hic commendat, requiritur (1) intimus amor & oblectatio (2) indefessa tractatio seu meditatio. **תּוֹרָה** est, projecta v. g. manu demonstrare & designare; maxime cum construitur interveniente **בְּ** cum accusativo intento digito ducere Pf. XXV, 8. peccatores ducit in viam, ut via sua relicta, in ea ambulent, quae ducit ad beatitudinem. Talis via indigitatio est **תּוֹרָה**. Rad. **תָּרַח** projicere quodvis, lapidem, sagittam, sortem &c. Pluviae & sermoni saepe accommodatur & idem significat quod rigavit, docuit: Of. VII, 3. c. X, 12. Pf. XXXVII, 11. Prov. V, 13. Jof. II, 3. Metaphora desumpta a guttis pluviae, quod doctrina minuatim quasi animis discipulorum instilletur eosque irriget & instruat. Hinc est **תּוֹרָה** ex Hiphil & notat in genere omnem doctrinam, in qua instituitur aliquis, quasi verborum jactationem dices. In specie est doctrina quae de DEI voluntate formandisque moribus homines instruit. Nostro hoc loco videtur intelligi Canon integer, ille quidem prout

circa tempora Plaltis. Postea hac voce expressa omnis divina revelatio literis mandata. *Jes. VIII, 20. Jes. I, 20. II, 16. V, 24.* Intelligitur hic lex quae ducit ad salutem. Nulla vero lex ducit ad beatitudinem nisi lex fidei. *Rom. X, 6. 7. 8. 9. 10. conf. Jer. XXXI, 33. Ec. LIV, 13.* Torum igitur foedus gratiae hac vox complectitur. In genere quidem ad verbum DEI imprimis tamen ad Evangelium his verbis respicitur. Categoria enim beatitatis descriptio, adaequate est ex Evangelio, non ex lege. *Pl. XXXII, 1. 2. Rom. I, 16. 2. Cor. III, 6. 7. Matth. XI, 28. Gal. II, 15. 16. Rom. X, 5. 6. Ephes. II, 8. Rom. IV, 13. Effectus porro hoc ostendit, qui est ex Evangelio Rom. II, 28. & hic v. 3. conf. Jac. I, 25. Gal. IV. 26. 30. 31. V, 13. Rom. II, 15.* Nos itaque hac voce omnes Scripturae libros, in quibus voluntatem DEI habemus, intelligimus. Imprimis tamen **Evangelium** hic significat, latum illud de **JESU CHRISTO MESSIA** nuncium, quod corda nostra instar pluviae secundae irrigat, & **JESU CHRISTI** sanguine vivificat, ut se beata esse agnoscant. *Ec. II, 3. lex ex Sion; Evangelium Jer. XXXI, 33. Ec. XLII, 4. Et in N. T. Rom. III, 27.* appellatur **Lex fidei**. Varias vocis **תורה** significationes vid. apud Flac. Clav. Script. Part. I. voc. Lex. **תורה** descendit a verbo **הורה**, fuit *Gen. XXVII, 28. Eccl. II, 22. c. XI, 3. Job. XXXVII, 7. Jes. XVI, 4.* Ex tribus Temporum formis contextum est; habet enim a Futuro initium, a Praesenti medium, a Praeterito finem, ita ut in partes dissolutum tantundem sit, quod **יהי תורה הורה**, h. e. qui Erit, Est & Fuit. *conf. Apoc. I, 4. הוה, הוה, הוה, הוה, הוה, הוה, הוה, הוה, הוה, הוה.* Indicatur hoc nomine Deum esse **Ens Entium** sine causa, & tamen omnium rerum causam esse. Notat purissimam & simplicissimam DEI essentiam aeternam atque immutabilem. *Exod. III, 14. 15. Ebraei*

vocat ex Deut. XXVIII, 26. **שם הנכבד והנורא**, item **חמפורש** **שם**. Hoc nomen DEO tantum competit. conf. loca quae & uni & soli DEO adscribunt. Exod. III, 14. **זרה לדור דור**. Hof. XII, 5. Dominus Deus exercituum **יהוה תמי לעולם**. **זכרו** LXX: *μνησθεσεν*. Ef. XLII, 8. Ego **יהוה** hoc nomen meum, alteri non dabo, nee gloriam meam sculptilibus. Exod. XV, 12. JEHOVAH Vir belli, **יהוה** nomen ejus. Ef. XLII, 2. JEHOVAH nomen ejus. Ef. LI, 15. Jer. X, 16. Jer. XXXI, 35. &c. Cum exclusione aliorum tribuitur hoc nomen DEO Pf. LXXXIII, 19. Cognoscant **יהוה לבדך** **שמי יהוה** quod soli tibi sit nomen **יהוה**; **עליון** altissimus supra universam terram. Ef. XXXVII, 20. Tu es JEHOVAH solus. Omnia *κρητιστα* nominum propriorum habet: **ה** emphaticum non admittit nec suffixa; *μοναδικόν* est ubique; in regimine seu statu constructo nusquam occurrit; litera (י), jod præformativa nominis proprii adest. **חפצו** Verf. Chald. Syri, LXX. & Vulg. vid. supra. **חפץ** hic notat voluntatem promptam; minime coactam. In his ergo S. Literis omnis delectatio piorum sita est. Notat hæc vox tenerimum affectum; quo erga rem deamiatam ferimur, qualis v. g. est inter sponsum & sponsam deamiatam conf. Gen. XXXIV, 19. Esth. II, 14. cap. VI, 6. Deut. XXI, 14. 1. Sam. XIX, 1. Jef. LXII, 4. in primis conf. 1. Sam. XIII, 1. ubi **חפץ**, reciprocus inter Davidem & Jonathanem amor describitur per amorem **נפש**. Notat porro talem delectationem qualis solet esse in gemmis, quæ dicuntur, **אבני חפץ** Jef. LIV, 12. Notatur ergo hoc loco intentissimus plane amor erga Verbum DEI, ad addiscendi, huic placendi, eique obtemperandi. Sic pius delicias suas quaerit non in vanitatibus mundi, sed in solo DEI verbo, ad æterna gaudia verasque delicias nos deducente; Sicut atque elusit iustitiam in verbo DEI ostensam; hoc ceu thesaurum vel

sponsam suam unice querit & amat; non tantum delectatur verbo Domini, sed nullam voluptatem nisi in verbo Domini habet.

וְכִּי תִּשְׁמַע בְּכֹל יְמֵי יוֹמֵךָ וְלַיְלָה Et in lege ejus meditatur die ac nocte. Hoc suum studium internum circa S. literas probat pius factio ipso, dum meditatur in verbo DEI. Non est supervacua Nominis repetitio loco Pronominis. Kimchi & Aben-Esra elegantiam sermonis nominant, ubi loco Pronominis ipsum Nomen repetitum venit. Repetitur tanquam charum & pretiosum quid. Est igitur in lege ejus, id est, & in ea ipsa. conf. Gen. IV, 23. XII, 5. 1. Sam. XII, 11. Gen. VI, 9. **יְהַגְּרֵה** Futurum pro Præsenti. Quo hic indicatur actus continuus & perseverans. Meditabitur, h. e. perpetuo meditari solet, in lege DEI sese exercet sedulo, & de ea cum sibi in corde, tum aliis ore loquitur, quod utrumque verbum **יְהַגְּרֵה** complectitur, utrumque vero ejus significatum probant loca: de corde Ps. XIX, 15. Meditatio cordis mei coram Te. conf. Ps. XLIX, 4. Ps. LXIII, 7. de Ore Ps. XXXV, 28. Lingua mea loquetur **יְהַגְּרֵה** sapientiam. Prov. XXV, 7. 8. **יְהַגְּרֵה** itaque idem est quam loqui ore & corde; palmaria tamen acceptio juxta Buxtorfium est, quae a mente ad os demum transfertur. R. Salomon Jarchi, Aben-Esra, Kimchi referunt ad Cor, & adducunt locum Ps. XLIX, 4. alii ad Os, ut sit loqui. Nos Buxtorfii sententiae quam adduximus subscribimus. Notare se. inprimis sollicitam agitationem mentis, valde in rem aliquam intentum esse, cum quis secum loquitur Prov. XV, 28. aut devote expendit DEI mirabilia Ps. LXVII, 13. Ps. CXLIII, 5. Meditatione enim elicitur una cogitatio ex alia. Ad os animalium relatum, significat motionem seu sonum ex motu natum, cuique proprium, loqui, garrire, rugire, gemere. Ps. LXXIX, 11. Ps. XXXV, 3. Ps. XXXVII, 30. Ps. LXXI, 24. Ec. XXXIIX, 14. cap. XXXI, 4. Descriptionem hic

hic habemus illorum, qui meditantur verbum Dei corde, alios informant, aliisque proposita vita, moribus factisque expriment. **הַלֵּיל לַלַּיְלָה**: LXX. *ἡμέρας καὶ νυκτός*. Ita & Vulg. item Lutherus. Est descriptio ejus, quod sine intermissione fieri debet. Paulus expressit voce *ἀδιαλείπτως* 1. Theff. V, 16. Christus *πάντοτε καὶ μὴ ἕκκαθεν* Luc. XIII, 1. Proverbialiter studium indefessum notat, ubi cessante effectu manet affectus: ita ut inter alia negotia obversentur tamen nostris mentibus DEI mandata. Davides noctu se etiam DEI recordari ait, Pf. LXXVII, 7. & XCII, 3. & CXIX, 55. 62. De sacrarum enim literarum studio rectius, quam Horatius de Græcorum scriptis dicere possumus:

vos exemplaria sacra

Nocturna versate manu versate diurna.

Nazianzenus L. I. de Theol. postquam ex hoc versu omnes ad scripturæ lectionem hortatus esset, mox addit: Imo sæpius de DEO cogitare, quam spirare debemus, *μνημονεύεον τῷ Θεῷ μάλλον ἢ ἀναπνεύεον*. Itaque consilium Pauli huic rei adhibe 1. Tim. IV, 15. Hæc meditare, in his esto, *ταῦτα μελέτα*, hæc cura, his intende. Singulas intercurrentes horas asperge orationibus ejaculatoriis. Hoc commendat Augustinus Epistola 121. ad Probam, qui eas orationes vocat raptim jaculatas; dicitque ea de causa fieri, ut intentio vigilanter erecta, non evanescat atque hebetetur. Sic meditaberis die ac nocte; Beatus ergo ille est, qui in lege DEI meditatur die ac nocte; Vox enim beatus subintelligitur, in hoc hemistichio, sicut in præcedenti: Felix est, qui non abiit in consilio impiorum, in via eorum non stetit, & in cathedra derisorum non sedit, felicior, cujus voluntas & beneplacitum in lege DEI, omnium vero felicissimus est, qui his adjecerit perpetuam de Deo ac divinis contem-

C

pla-

plationem; ut fonte invento rivi non arecant; & radice ob-
 tenta, fructus uberores fundantur, & folia latius vernent.
 Egregie Ambrosius in Pf. CXVIII. Tota die in lege meditare,
 non perfunctoria tibi debet esse transcurſio. Si agrum eme-
 re velis, ſi mercari domum, prudentiorem adhibes, & quod juris
 ſit diligenter conſideras: & ne in aliquo forte fallaris, tibi
 ipſi non credis. At nunc tu ipſe emendus es tibi, de tuo pre-
 tio cogita. Conſidera qui ſis, quod nomen habeas, quid acqui-
 ras tibi: non agrum, non pecuniam, non gemmarum moni-
 lia: Sed JESUM CHRISTUM, cui nulla poſſint pretia,
 nulla ornamenta conferri. Adhibe tibi Magnum Conſilia-
 rium JESUM DEI Filium, ut acquiras Patrem. Commer-
 datur hoc verſu juge verbi divini ſtudium, in quo vera beati-
 tudo conſiſtit Joh. V, 39. XVII, 13. & XX, 31. Et doce-
 mur his, normam credendorum & faciendorum verbum DEI
 eſſe, ſcripturamque Sacram perfecte & ſufficienter tradere
 omnia illa, quæ ad vitam Chriſtianam & fidem neceſſaria
 ſunt, tanquam regula adæquata & unica in rebus fidei & re-
 ligionis, quia is pronunciat ſe felix, qui delectatur lege DEI &
 in ea meditatur. Peccant igitur Pontificii, qui ἐπιλογοῦνται
 propinant, Matth. XV, 9. Eccl. XXIX, 13. Deut. XII, 32.
 Remittitur ad ſolas ſcripturas, quod in illis habeamus vitam
 æternam, Act. XXVI, 22. adde locum Act. XX, 27. Itaque,
 ſi conſilium de ſalute univerſum tradidit Apoſtolus, nihil au-
 tem tradidit præter ea, quæ in Moſe & Prophetis habentur,
 cum omne conſilium noſtrum in Sacra Scriptura revelatum
 eſt. add. Joh. XX, v. ult. 2. Tim. XVI, 17. Refutantur
 ex hoc loco porro, qui ſpreto DEI verbo raptus cœleſtes ex-
 pectant: ad legem enim DEI remittit nos Spiritus S. ut eam
 meditemur. Refutantur Pontificii, qui laicos a ſcripturarum
 lectione arceant. Verbum enim DEI omnibus eſt legendum. Quem-

Quemadmodum enim Scriptura Sacra omnibus eo fine est proposita & commendata, ut legatur salutaris informationis gratia, ita nemini interdicenda, nec quisquam cujuscunque sit status aut sexus a lectione & scrutinio ejus arcendus est. Patet id ex hoc Psalmo, in quo prædicantur beati ii, qui in lege DEI meditantur die ac nocte, quo jure ergo ad solos Clericos lectio verbi divini pertinet? Nisi forte & præcedentia, non abire in consilio impiorum, non stare in via peccatorum &c. velis non omnibus convenire. Omnibus quippe destinata est Scriptura, ut salutariter informetur ad salutem & vitam æternam. Confer loca in quibus celebrantur illi e laicis, qui Scripturam legunt, tanquam beati, ut v.g. extra præsentem locum, Ps. CXXIX, 2. 1. Joh. IV, 1. 1. Thess. V, 20. Quibuscuque ergo Scriptura Sacra hoc fine destinata est, illis omnino permitienda est ut legatur. Atqui omnibus. E. Conf. loca Joh. V, 39. 2. Petr. I, 19. Act. XVII, 11. 1. Thess. V, 20. Rom. XVI, 26. 2. Petr. III, 17. Confer quoque exempla illorum, qui quamvis Doctores & Pastores Ecclesie non essent, Scripturam tamen perlegerunt assidue, ut Ezechias, 2. Paral. XXXI, v. 21. Josias c. XXXIV, 30. Eunuchus Æthiops, Act. XIII, 28. & Berthoënses qui Pauli verbum suscipiebant cum omni aviditate, nihilominus quotidie erant *ἀναγιγνωσκόντες τὰς γραφάς* & perscrutabantur scripturas, num hæc ita haberent? Act. XVII, 11. Hinc egregie Hieronymus Hom. IX. ad Coloss. inquit, Audite obsecro **SECULARES OMNES**, comparate vobis Biblia animæ Pharmaca. Similiter Theophylactus super VI. Cap. Eph. Si vis, obedire filios tuos, institue eos divinis sermonibus. Neque dicas, **RELIGIOSORUM TANTUMMODO ESSE LEGERE SCRIPTURAS, CUJUSLIBET** enim id Christiani est, & eorum maxime, qui in mundo versantur,

quanto majore ipsi auxilio indigent, ceu in tempestate agentes. Errat quoque Bellarminus qui ex his verbis Tom. V. col. 3. ex h. l. probare vult, affectualem legis impletionem sufficere. Verum ἀντιζαφον plane est Deut. XXVII, 26. Gal. III, 16. Matth. V, 19. 1. Joh. III, 8. Jac. II, 20.

γ. 3.

וְהָיָה כְעֵץ שְׂחָל עַל פְּלִיגָה מַיִם Et erit ut arbor plantata ad rivos aquarum. Post declarata pii studia sequitur jam descriptio insignis felicitatis, quæ pius manet & Simili illustratur. Similitudo desumpta ab arbore (1) fativa quæ convenienti loco sita, (2) frugifera, quæ fructum det suo tempore, & (3) perpetuo virente, quæ nunquam non floreat. Quibus denique (4) subjungitur applicatio ad Virum nostrum, quod sc. hunc plane in modum, eidem omnia quæ agit prospere succedant. Transit autem ad hoc Simile per copulam (1) quam Syrus & Lutherus omitunt, ceu nudam conversivam præteriti; Junius & Piscator reddunt: enim, Pl. LIX, 13. Prov. XLI, 18. Genebrardus in Commentario. Et, *ait*, emphatica particula. Sane erit sicut arbor non sylvestris, non sterilis, sed frugifera. Alii existimant: Copulam Vav hinc ab initio causalem esse, ut alibi Es. LXIV, 5. Pl. CVIII, 13. 1. Reg. XVIII, 3. 4. Es. III, 7. 1. Sam. XIV, 24. Si (1) pro conversivo acceperis הִיָּה reddendum (erit:) in Præsenti cum Luthero *Der ist*; sicut unanimiter reddunt Targum, Syrus, Arabs, LXX. Vulg. Lutherus. Utrumque enim & Præsens & Futurum per Præteritum non raro exprimitur. Vid. Glafs. Phil. S. L. III. Tract. III. Can. 46. Parum vero interest, quomodo (1) red-

reddatur, sensu manente salvo. Singula nunc considerabimus
 Membra. Targum: Et erit sicut arbor vitæ plantata juxta ri-
 vos aquarum. Syrus & Arabs eundem fere in modum. LXX.
 καὶ ἔσαι ὡς τὸ ξύλον πεφυτευμένον ἀπὸ τὰς διεξόδους τῶν ὕδατων.
 Omnes in unum fere modum ἀποφράζουσι. כעץ היתה sicut
 lignum, arbor. פפ lignum proprie significat tam aridum quam
 viride. Sumitur hęc pro arbore, olea vel palma, quæ folia non
 amittunt & quibus pii comparantur, Pl. XCII, 13. Jer. XVII, 8.
 Unde Chaldæus addito epitheto insuper ויב vitæ q. d. vivida,
 virefcens reddit. Quamvis vero fortasse de olea, lauro, myrto
 cupresso & similibus in genere hæc accipi possint, Palma tam-
 en hęc videtur indigitari. Proprietates enim singulæ in hanc
 quadrant: primo toto anno bibere amat Exod. XV, 27. Joseph.
 Antiq. L. III. c. 1. secundo folia non amittit Pl. XCII, 3. In specie
 Arabs fructum Palmæ dactylos exprimere videtur. שתול
 transplantata: Verbum שתול proprie est transplantare e loco
 uno in alterum; in eo enim à פטל differt, quod hæc radix plan-
 tationem in genere quamvis Ecclef. III, 2. Devt. XVI, 21. Gen.
 II, 8. &c. notet: ista vero plantæ potius translocatæ insertio-
 nem dicat, ceu patet ex Ezech. XVII, 22. conf. Pl. CXXIIX, 3.
 & lege totum Caput Ezech. XVII, impr. v. 8. 10. 22. 23. Aquila
 per μεταπεφυτευμένον expressit, ut meminerunt Origines in Ca-
 tena & Ambrosius in Commentario. LXX. πεφυτευμένον. Varii
 vero stirpium propagationis modi sunt. De quibus & P. Vir-
 gilius, Georgicor. Lib. II, v. 20. seq. Et de hoc nostro, qui per
 transplantationem per ramulos in specie suscipitur, ibid. v. 23.
 seqq. Tria vero hoc loquendi genere indicantur (1) quod pii
 ejusmodi sint arbores, quæ ex loco sterili, e misero peccatj
 deserto Eph. VI, 18. Gen. VI, 5. Rom. VI, 21. item 19. trans-
 latae nunc sint, & insitæ in oleam felicissimam Rom. XI, 7. feu

vitem veram Joh. XV, 1. nempe JESUM CHRISTUM.
 (2) Quod non propria virtute sed manu Hortulani Joh. XV, 1.
 in amœnum Ecclesiæ paradysum transplantentur, regeneren-
 tur. (3) Quod in hoc demum statu bene habeant, pingue-
 dinis oleæ participes Rom. XI, 17. Rom. VI, 22. Primum hoc-
 ce itaque (plantatio nempe arboris typicæ juxta aquas) rege-
 nationis Symbolum sive infisionis Beati Viri in Ecclesiam, cu-
 jus caput Servator noster. Quemadmodum enim ab Hortu-
 lano arbor fera, ex sterili loco transplantatur in irriguum for-
 lum: ita ex mera DEI gratia Matth. XV, 13. 1. Cor. IV, 7.
 2. Cor. III, 5. natura filii iræ Joh. III, 6. Ephes. II, 3. ex
 statu mortis Rom. V, 12. transplantantur in JESUM CHRIS-
 TUM vel Ecclesiam Ps. XCII, 13. 1. Tim. III, 15. juxta ri-
 vos aquarum h. e. mediante Spiritu Sancto per verbum Ef.
 XLIV, 3. Rom. X, 14. & Sacramenta, imprimis vero hoc in loco
 per Baptismum Joh. III, 3. Eph. V, 25. Tria vero ista, stare,
 vigere, florere, egregie hic exponuntur, ita ut istud, nempe
 transplantari secus rivum, statum & habitum fluentem ex infi-
 sitione hac: istud, dare fructum bona opera seu flores: hoc ve-
 ro folium non decidere, benedictionem DEI, quæ bonum quod
 incepit, conservat in vigore suo describat. Sunt enim, qui,
 hac forma Participii Paul insinuari quoque passionem duran-
 tem omnino stabilemque putent q. d. arbor quæ plantata ad-
 huc est, constanterque ita manet. על פלגי מים super, supra
 על alias proprie significat. Radix עלה ascendit. Hic juxta
 secundum, prope, ad, notat, sicut על etiam accipitur Ps. XXIV,
 2. CXXXVII, 1. Exod. XIV, 9. Gen. XVI, 7. עלים &
 פלגי in Regimine. Radix פלג dividit. Aben Esra reddit juxta unum
 rivorum Jud. XII, 7. Jon. I, 5. Ubi habemus numeri plura-
 lis

lis pro uno ex pluribus sumpti exempla. Vid. Glaff. Phil. S. L. III. Tract. I. p. 90. Buxtorfius cum Aben Esra sentit ac reddit pariter: juxta unum aliquem rivorum; ut statuatur Ellipsis adjectivi **אחד** vel **אחת** Gen. XIX, 29. Alii de utroque latere intelligunt, uti Ezech. XXXVII, 12. dicitur: **מִן מַיִם מוֹר** q. d. ex utraque parte juxta torrentem ascendet arbor. Addunt loca ex quibus probant, hanc phrasin, latus nempe utrumque, inferte quandoque Pluralem Numerum; Gen. XXVII, 6. c. XXX, 4. c. XLV, 14. c. XLVI, 29. Existimamus tamen, Numero Plurali heic copiam atque abundantiam aquarum indigitari. Radix enim est **פלג** divisi, hinc **פלגים** divisiones aquarum, ut adeoque arbor nobis heic intelligatur inter decursus varios, inter loca irrigua juxta regulam notissimam: Substantivum aliud ejusdem notionis regens, evidentiam & Auxesin & superlativam locutionem non raro infert **על פלגי מים** esset juxta copiosissimas aquas. Ps. XI, 6. Ps. XXXII, 7. **צִפְצֻף רֵט שְׁוֹרֵרִים**, caligo tenebrarum h. e. densissimæ tenebræ, 2. Petr. II, 17. Jud. v. 13. Glaff. Phil. S. L. III. Tract. I. Can. 16. Can. 32. Notum quoque est, Scripturam Sacram, quando ab aquis desumpta similitudine abundantiam donorum divinorum (qualia intelligenda hic esse verbum nempe DEI & Sacramenta) depingere solet, semper fere multitudinis numero uti. Jes. XII, 3. c. XII, 18. c. XLIV, 3. c. XLIX, 10. c. LV, 1. Ezech. XXXVI, 25. Zach. XIV, 8. Joh. VII, 38. &c. Ex integra itaque phrasi Paradisus hic irriguus undique versum infertur. Id enim cognatæ notionis hæc vocabula **פלגי מים**, sicut hæc atque his similia: aquæ diluvii, terra pulveris, cœcum luti, flamma ignis &c. volunt. Tales vero rivi sunt fluentia gratiæ divinæ Spiritus S. verbi, Sacramentorum: ex quibus Pio perpetuus subministratur succus atque vigor

con-

contra æstum iræ, crucis &c. Ef. XLIV, 3. c. XLIX, 10. c. XLI, 18. c. XII, 3. Zach. XIV, 8. Et quemadmodum arbores ad rivos plantatæ fertiles, imo sanguis eas fertiles reddere dicitur, sic filius DEI sanguine suo proprio nos conspersit, in baptis- mate rigavit, ut abeunte fructum feramus, & fructus noster maneat, Joh. XV, 16.

Quæ fructum suum dat in tempore suo. Fructuum productio: alterum in ordine hoc Symbolum sanctificationis, nempe vitæ, ad DEI gloriam & commune bonum. Chaldaus: quæ fructus suos **מכשל** seu maturat in tempore suo. Syrus: & fructus suos dabit in tempore suo, LXX. **פרי** pro **פריה** mutato in (') Radix **פרה** fructuosum esse, fructum ferre. Confer. Hebr. **אביב** spica, novæ fruges, **Die Erflinge** Exod. IX, 3 1. Communiter de bonis operibus exponitur, quæ non possunt non bonam sequi arborem, quo istud Matth. VII, 16. 18. referunt. **יתן** dat, h. e. dare solet. Tempore enim Futuro Ebræi utuntur in sententiis generalioribus, cum actus significatur continuus Job. III, 20. Gen. VI, 21. Glafs. Phil. S. L. III. Tract. III. Can. 48. Pius est velut arbor quæ non est sterilis, sed fructum suum non tam fert quam largiter donat. Id enim verbum **נתן** significat, Zach. VIII, 12. Pl. LXXVII, 7. & LXXXV, 13. Marc. IV, 18. Varias hujus vocis significationes vid. apud Glafs. in Phil. S. L. III. Tr. III. Can. 1. 11. & 15. **עת** tempus opportunum, tempestivum. Radix **עתר** tempestive, opportune locutus est Ef. L, 4. Pii in tempore opportuno toto sc. hujus vitæ tempore, quod est bene operandi tempus, fructus suos proferunt, charitatem, patientiam &c.

ועלה

וְעֵלְהוּ לֵא יבול & folium ejus non marcescit. Ter-
 tium hoc, constans vigor atque viriditas, Symbolum perseveran-
 tiæ finalis in bono atque connexa huic perpetua felicitate se-
 quitur. Chaldæus: & folia ejus non decidunt. Syrus eundem
 in modum. Arabs: & folium ejus non defluet. LXX: *καὶ*
τὸ φύλλον αὐτῆς οὐ ἀποπίπτειται. Vulg. & folium ejus non defluet.
 Illud non decidere ex Ebræo Idiome de promptum, quod &
 contrarium, nempe malum potentissime removeret & ponit bo-
 num opulentissime. **עלה** folium, sive plantæ sive arboris,
 Singulari pro multitudine posito, ut sæpius fit in S. literis. Ra-
 dix **עלה** ascendit. **נבל יבול** proprie de herbis, foliisque di-
 citur, estque marcescere, flaccescere, exarescere, ubi herbæ vel
 folia ob defectum succi interioris, æstumque nimium externum
 tabescunt, Jel. XXXIV, 4. cap. XL, 7. 8. Jel. LXIV, 6. Pf. XXXVII,
 2. & c. Ad homines transfertur, quando vitali succo exhau-
 riuntur, Exod. XIX, 17. Jithro, socer Moysi, ad eundem ait:
 Non bonum quod tu facis, **נבל חבל** marcescendo, h. e.
 omnino marcesces. Unde **נבלה** de cadavere dicitur; Imo
 per Metaphoram **נבל** est stultus, insulsus, fatuus. Quando
 igitur iusti folia non amittere dicuntur, indicatur gratiæ divi-
 na benedictio, quæ hanc tam probitatis, quam fortunati statu-
 tus gloriam piis continuo largitur. Quæritur vero, quomodo
 arbor folia haud dimittat, cum tamen experientia testetur, &
 illarum arborum, quæ ad fluentia aquarum consistæ sunt, folia
 decidere? Plerique referunt ad Palmam, quæ non solum oneri
 superius imposito haud cedit, sed & gaudens riguis, imprimis
 vero scaturientibus agris, folia nec post decerptum fructum
 abjicit, Plin. L. XIII. c. 4. Gellius L. III. Noct. Attic. c. 6. Theop.
 L. II. de plantis c. 4. Talis arbor igitur vicissim est pius: sem-

D

per

per sui simillimus, hyemis & æstatis vim patienter tolerat, semper vivus, semper virens, semper alacer, semper frondens, ob perpetua Spiritus Sancti fluentia, omnes amœna umbra oblectans; vernat, viret, floret perpetuo; ideo felicitas & beatitudo ejus constans & perpetua est. Pf. CXII, 3. 1. Tim. IV, 8.

ועליה & omne, quod faciet, prospere cadet. Nonnulli hæc accipiunt tanquam partem similem de arbore: Alii vero melius ceu ipsam similitudinis ad Pium applicationem, ut cohæreat cum initio versus: Et erit (justus) ceu arbor, & omnia, quæ faciet, prospere expediet. Chaldæus refert ad arborem: Et omne germen ejus quod germinat, granescit & proficit, quem sequuntur præter Rabbinos e Christianis nonnulli. Verum commodius Aben Esra ad hominem comparatum ligno refert; Illud enim universale cur præter necessitatem restringeremus? Ita Syrus: & omne quod agit perficit. Arabs: & quicquid operabitur, perficietur. LXX: *καὶ πάντα ἔσται ἐν σοὶ κατενοδομήσεται.* Vulg: & omnia quæcunque facit, prosperabuntur. Vide eandem plane phrasin ac verba in exemplis Josephi, qui erat **מצליח** prospere agens in domo Potipharis, quia **יהווא** cum eo, & omnia quæ ipse faciebat, **יהווא** fortunabat in manu ejus Gen. XXXIX, 2. 3. Hiskia, qui in omni opere quod coepit in ministerio domus Domini, prospere egit 2. Paral. XXXI, 21. XXXII, 30. 1. Par. XXIX, 33. &c. Male Aben Esra illud omne refert ad divitias, filios, gloriam. Apostolus Paulus longe latius extendit Rom. IIX, 28. 36. 37. Jac. I, 29. 1. Tim. IV, 8. ubi pietas hujus & futuræ vitæ promissa dicitur habere **ועליה** Radix **עלה** significat ire, pertransire, & dicitur

tur postmodum ire feliciter, pertransire prospere, prosperari, Gen.
 XXIV, 21. 40. 42. 56. cap. XXXIX, 2. 3. Jos. I, 8. Jud. XIV, 6.
 1. Sam. XVIII, 10. Nehem. II, 10. Pf. CXVIII, 25. Jerem. XII, 1.
 Transitiva significatio in Hiphil solet accidere istis verbis, quæ
 in Kal fuere Neutra, uti hoc פָּלַח quod in Hiphil est secunda-
 vit, prosperum effecit. Sic igitur recte redditur, prospere ex-
 pediet sc. pius sua cœpta aut facta; quicquid incipit recte, sub
 manus succedet, ne labor ipsius in Domino sit inanis, 1. Cor.
 XV, 58. sed prosper in omnibus sit successus, ut promissum est
 Pf. XXXVII. Ezech. XLVII, etiam in ipsis malis Rom. IX. &
 fructus ipsius maneat Joh. XV, 16. Loquitur igitur David de
 felici successu officii, de ea prosperitate iusti, qua ejus opera
 divinitus diriguntur & fortunantur. Quicquid enim iustus ex
 Spiritu DEI facit, illud non potest non prosperari, licet enim
 piis etiam optima cogitata pessime quandoque cadant, finis
 tamen attendendus. Si porro aspicias prosperitatem illam, quæ
 hujus seculi est, eatenus certe iusto omnia prospera non sunt,
 plurima enim adversa illi accidunt. At bene Lutherus Tom. II.
 fol. 6. idem 16. Fideles dum occiduntur crescunt, dum minuun-
 tur multiplicantur, dum subjiciuntur superant, dum expelluntur
 intrant; vincunt dum vincuntur, summæ hoc ipsis prosperita-
 tis est, quod summæ infelicitatis. Polanus, Zanchius & alii
 ex hoc v. 3. & ex verbis & folium ejus non decidet, concludunt,
 fidem per peccata graviora, quæ sunt contra conscientiam haud
 amitti, quia renati sint instar arboris plantatæ ad fontes aqua-
 rum, cujus folia nunquam decidunt, adeoque semper floret.
 Verum in hoc loco sermo est de illa arbore, quæ actu adhuc
 plantata est juxta rivos aquarum, de homine pio nonambu-
 lante

lante in viis peccatorum, de homine fonti vitæ JESU CHRISTO vera fide infuso. Non extat quod arbor in alium locum translata folium haud dimittat. Contrarium habemus Rom. XI, 20. 21. 22. 23. Hinc verba hæc reduplicatiue intelligi debent, iustum sc. non decidere aut arefcere, quatenus non ambulat in consilio impiorum v. 1. sed in lege Domini meditatur die ac nocte v. 2. eatenus & tamdiu est beatus, & arbori frugiferæ similis v. 3. Porro, non legit textus: nunquam decidunt folia, sed non, quod de finali marcere intelligendum est, non de continuo floris actu. Sequeretur quoque (quia de bonis operibus locus agit) renatos ne quidem mala opera proferre posse sed semper bene agere, iustum semper fructum dare, h. e. fidem per bona opera testatam facere; id quod falsum esse, Polani hypothesis evincit, qua statuit electos, in peccata contra conscientiam prolapsos, gratiam DEI sopire & quasi incinerare: quomodo ergo erunt in perpetuo floris actu? Quod scriptura & exemplis contrariatur. Adducta ergo similitudine non nisi credentis, quamdiu in fide permanet, status florens & felix describitur: neuiquam autem hac similitudine evincitur, quod vere pius degenerare non possit atque ita perire. Talis enim explicatio adversatur Domino apud Ezech. XVIII, 24. Ex similitudine, qua pius confertur arbori plantatæ ad rivos aquarum, docemur porro de regeneratione & sanctificatione nostra. Sicut enim hæc arbor nihil à se ipsa habet, in horto irriguo sata, cura hortulani ex sylvâ illata, vel ex surculo aliunde decerpto producta fructus edit iusto tempore: sic non renatus haud plantatus virtute Spiritus Sancti juxta vulnera JESU CHRISTI, nullam habet vim se transplantandi. Est arbor arida, sterilis; Quæ enim homo ex se habet, malæ sunt cogitationes, imagina-

tio-

tiones à pueritia, quam primum vivere incipit, Gen. VI, 5. IIX, 21. Quis ergo est, qui ex se aliquid, quod vitam veram redoleat, possit ferre? Agnoscamus singuli impotentiam nostram naturalem, ut tanto humiliter de nobis sentiamus; Antequam enim in Christo quis sit, non tantum mortuus est, omnis vitalis succi expers, sed etiam sub lege seu potestate mortis Gal. II, 20. Rom. XI, 17. Hof. X, 1. Errat itaque Bellarminus, qui in Commentario probare vult ex hoc simili, hominem non renatum se ad gratiam DEI applicare per se posse, sequi ex similitudine arboris liberum in homine arbitrium; In arbore enim virtutem activam esse, quæ concurrat ad maturandos fructus. Verum respondemus: Sermonem hic esse de plantatis, seu re-plantatis: Vires vero liberi arbitrii considerantur & negantur in non renato. Secundo hoc probe notandum: Similitudines ultra in punctum, in quo cardo collationis vertitur, extendendas non esse: Aut si latius, videndum ne contra analogiam fidei peccemus. Sic hic similitudo saltem (1) respectu perpetuandæ felicitatis; (2) respectu causæ felicitatis, quæ est re-plantatio, instituitur, nullatenus vero ad innatam aliquam activitatem refertur. Quantum enim arbor potest in loco sicco constituta ad sui transplantationem & irrigationem: Tantum etiam homo peccator ad sui conversionem. Hinc non renatus comparatur ligno exciso & mortuus est plane in peccatis Eph. II, 1. Eph. IV, 17. 18. 19. Refutari itaque potius uti jam ostendimus, ex hoc loco possunt quicumque libero arbitrio quicquam virium adscribunt ad fructus bonos ferendos. Solum ii idonei qui juxta vulnera Salvatoris plantati; Nullus enim fructus bonus invenitur nisi ex Christo, a quo ille Spiritus

tus fertilis emanat: **Cognitio** Matth. XI, 27. **Fides** Ebr. XII, 2. **Spiritus** Joh. VII, 38. **Vita** Joh. X, 28. Phil. I, 11. Phil. II, 13. Deus est, qui operatur in vobis & velle & perficere. Quid evidentius hoc dicto *συνεργιστῶν* voluntatis in conversionis initio excludere possit, cum ipse DEUS τὸ velle dare dicatur? 1. Cor. II, v. 14. 15. Joh. VI, v. 44. 2. Cor. III, 5. Cœterum hæc similitudo admonitionem suppeditat, videndum esse, ne gratiam DEI frustra accipiamus 2. Cor. VI, 1. sed fructus feramus, quod nisi fecerimus, futurum esse ut excusamur Matth. III, 8. & VII, 19. Joh. XV, 6. Sint itaque Christiani in fide oleaster, ejus oleum ut supernatat, sic adfit fides sine qua DEO placere non possumus Ebr. XI. In pace & concordia Myrtus, quæ pacis fuit Symbolum. In patientia Palma. In humilitate, non quercus Basan El. II, 13. nec laurus patulæ Pf. XXXVII, 35. sed Buxus humilima. In vita non Sambucus sed Juniperus ad bonam fragrantiam. In beneficentia non tribuli & spinæ, sed ficus, olea, vitis.

153258 ✓

AB 153 258

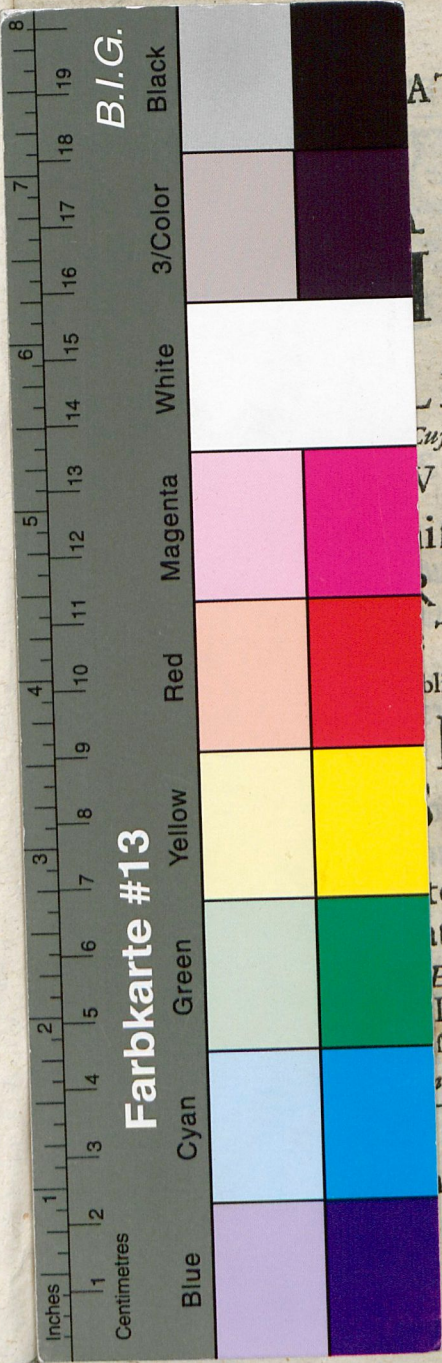
ULB Halle 3
003 137 260

Sb.

VD18
R

ATIO THEOLOGICA
DE

49
7
aal

PIORUM CITATE

EX
LMO PRIMO,
Cujus Partem Primam

VANTE DEO,
iffimo Würtembergiæ Duce,
RO LOCO

Theologica rite obtinendo
blico Examine submittit

ES RUDOLPHUS IANDER,

Ord. Illustris Stipendii Theol.
tendens, & Ecclesiastes.
tis h. t. RECTOR,

ESPONDENTE
ISTOPHORO VARENBUERO,
stis Stipendii Repetente.
27. April. A. MDCCXX.

TUBINGÆ
ann Cunradi Reiffi viduæ.

876

